

# הלכה ברורה

שיעורי מורינו הגאון הרב יהוקאל דברמדיקר שליט"א

גליון ע - וירא תשפ"ה

## דיני פת הבאה בכיסנין - א

### דין פת הבאה בכיסנין

- א. האוכל לחם מברך לפניו ברכת המוציא ולאחריו ברכת המזון, האוכל תבשיל מברך לפניו ברכת בורא מיני מזונות ואחריה ברכת על המחיה, האוכל פת הבאה בכיסנין תלוי שאם אוכל פחות משיעור קביעות סעודה מברך ברכת בורא מיני מזונות, ולאחריה ברכת על המחיה, ואם אוכל כשיעור קביעות סעודה כפי שיתבאר להלן מברך לפניו ברכת המוציא ולאחריו ברכת המזון (שו"ע קסח, ו), וצריך נטילת ידים בברכה (משנ"צ סס כה).
- ב. הסבר הדין, אף שפת הבאה בכיסנין דומה לפת רגיל שהרי נעשה מבצק ונאפה בתנור, מכל מקום אין דינה כמו לחם שברכתו המוציא ולאחריה מברכים ברכת המזון, כיון שאין רגילות לקבוע עליו סעודה, שלענין ברכה לא קבעו חז"ל לברך המוציא וברכת המזון רק בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו סעודה ולא בלחם שעשוי לאכילת עראי, ואם אוכל כשיעור קביעות סעודה אז מברך המוציא וברכת המזון.
- ג. לכאורה יש להבין שהרי מסתמא מן התורה פת הבאה בכיסנין נחשב פת ולחם רגיל וצריך לברך ברכת המזון, ואיך באו חכמים להפקיע את הדין הזה לומר שיברכו רק ברכת על המחיה, ולבאר הדבר יש כמה מהלכים, מהלך א. שמן התורה יוצאים בברכה ברכת על המחיה גם על לחם, ומדרבנן קבעו לברך על לחם רגיל ברכת המזון ג' ברכות, ולא קבעו את הדין זה על לחם שאין רגילות לקבוע עליו אלא אם אוכל כשיעור קביעות סעודה, זה המהלך המקובל לרוב הפוסקים, מהלך ב. שמן התורה גם בלחם כל זמן שאינו אוכל כשיעור קביעות סעודה אין חייב לברך ברכת המזון משום שכתוב 'ואכלת ושבעת וברכת', ורבנן חייבו גם בפחות משיעור זה, והם אמרו שעל פת כזה שאין רגילות לקבוע אין מברכים ברכת המזון, מהלך ג. שפת הבאה בכיסנין אין נחשב פת מן התורה אלא מדרבנן, אמנם להלכה פוסקים שנחשב פת מן התורה (שעה"ל רט, יד).

### סוגי פת הבאה בכיסנין

- ד. מהו פת הבאה בכיסנין, יש שלשה דעות בפוסקים, דעה א. דעת רבינו חננאל (נרכות מז. ד"ה רב הונא) שהוא פת ממולא במיני מתיקה כמו 'המן טאש' ופירושן כיסים ממולאים צמא"ן קזה פרג) שמכונים אזני המן שהם כמו כיסים ממולאים, ושמפרכס כיסנין לשון כיס שיש בו כמו כיסים ממולאים במיני מתיקה, אבל הדין הזה הוא לא רק קזה צורות כיס אלא כל שממולא במיני מתיקה, וזה כולל כל העוגות שמרים שממולאים בשוקולד או קינמון וכדומה ורוגלך, דעה ב. דעת רש"י (נרכות מא: ד"ה פת) והרמב"ם (נרכות ג, ט) שהוא פת הנילוש במי פרות כמו לעקע"ך, ועוגת טורט, וזה כולל עוגיות וביסקוויטים שנילושו עם הרבה ביצים וסוכר, דעה ג. דעת רב האי גאון (הוצא צעקו ענד כס) שהוא כעבים יבשים כמו קרקרים ושמפרכס כיסנין לשון כיסיהם.
- ה. להלכה פוסקים ככל השיטות, שכל השלשה סוגים זה נכלל בפת הבאה בכיסנין, ולכן כל עוגות שמרים, רוגלך, עוגות טורט, ביסקוויט, קרקר, נחשבים פת הבאה בכיסנין ומברך עליהם בורא מיני מזונות, ואם קובע סעודה מברך ברכת המזון.

### האם יש מחלוקת בין השיטות - ודין האוכל שני סוגי פת הבאה בכיסנין

- ו. בפשטות לומדים שכל שיטה מהשיטות הנ"ל חולקת על השיטות האחרות וכל שיטה סוברת שהסוגים של השני השיטות אחרות אינם נכונים וצריך לברך עליהם המוציא ולאחריה ברכת המזון (עיין צעק"א הג' צו"ע סימן קסח), אלא שלהלכה נפסק בשו"ע (קסח, ז) שכל השלשה סוגים הוא פת הבאה בכיסנין וברכתם בורא מיני מזונות, מצד ספק ברכות להקל.

ז. לכן דעת הקיצור שלחן ערוך (מח, נאגסות לחם הפנים ז) שאם אוכל שני סוגים מפת הבאה בכיסנין אז צריך בוודאי לברך ברכת המזון, כיון שאין כאן ספק, שהרי כל שיטה סוברת ששני הסוגים האחרים ברכת המזון, אלא כשאוכל סוג אחד יכול לסמוך על השיטה שזה ברכה על המחיה, אבל כשאוכל שני סוגים יש כאן וודאי חיוב ברכת המזון, ולפי זה האוכל קרקר ורוגלך צריך לברך ברכת המזון, אמנם מנהג העולם אינו כן, אלא גם אם אוכלים כל השלשה סוגים של פת הבאה בכיסנין מברכים ברכת בורא מיני מזונות וברכה על המחיה, וכמו שמצוי הרבה פעמים בקידוש בשבת בבוקר שיש שני סוגים אלו, והציבור נוהגים שמברכים בורא מיני מזונות ועל המחיה (עיין דעת תורה קסח, ז).

ח. וצ"ב למה אין מברכים ברכת המזון ממה נפשך, וצריך לומר שסוברים כדעת הדרך החיים (ליני נורא מיני מזונות ג) והמאמר מרדכי (קסח, יז) שמבארים ששיטה אחת אינה חולקת על השיטה השניה, ולפי כל השיטות בכל הסוגים מברכים בורא מיני מזונות, לכן מנהג העולם שגם אם אוכלים את כל השלשה סוגים מברכים בורא מיני מזונות ועל המחיה, והמאמר מרדכי כתב רק שיתכן לומר כן, ודברי המאמר מרדכי הוצא ציטוט הלכה (קס ח, ד"ה טעונים וכו'), ויש לציין שהדרך החיים כתב כן בפשיטות, וזה חידוש שהמנהג כרוכה לא הביא את דברי הדרך החיים שכתב כן בפשיטות, ואילו המאמר מרדכי כתב כן רק מספק, וכן כתב בדעת תורה (קס).

ט. אמנם לכאורה יש להקשות על זה מהדין שמבואר בפוסקים (מג"א סס כז) שהאוכל פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה, אם אוכל לשבוע אינו מברך, ואם אוכל לתענוג מברך, וכתב המשנה ברורה (בי"ל סס) שלהלכה למעשה אם אוכל פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה לא יברך, כיון שתלוי במחלוקת הפוסקים שלכל שיטה יוצא ששני הסוגים אחרים ברכת המוציא, ולשיטתם נפטר בברכת המוציא, ולכן מספק לא יברך, או יצא ידי חובתו מאיש אחר, ולפי מה שהסברנו הרי מנהג העולם כדעת הדרך החיים והמאמר מרדכי שאין מחלוקת בין השיטות וכל אחד מודה לשני, וכל השלשה סוגים הם פת הבאה בכיסנין, ואם כן למה שלא יברך באמצע סעודה, וכן יש להקשות מהדין שאוכל פת הבאה בכיסנין לפני סעודה, לא יברך על המחיה, כיון שיש אומרים שהוא המוציא ייפטר בברכת המזון שיברך אחר כך (ציטוט הלכה קעו, א ד"ה נכד וכו'), וזה משום שמא יש מחלוקת בין השיטות, הרי שסוברים שזה ספק.

י. צריך לומר שבאמת דברי הדרך החיים והמאמר מרדכי הנ"ל הסוברים שאין מחלוקת בין השיטות אינם חולקים אינו דבר מוחלט, שהרי יש פוסקים הסוברים שיש מחלוקת בין השיטות, וכיון שאין הכרעה בענין זה האם יש מחלוקת בין השיטות, אזלינן לקולא בספק ברכות, והיינו כשאוכל שני הסוגים לא יברך ברכת המזון לחשוש לדעת המאמר מרדכי והדרך החיים שאין מחלוקת בין השיטות, וכשאוכל באמצע סעודה לא יברך לחשוש לדעת הפוסקים הסוברים שיש מחלוקת בין השיטות ולשיטתם לא יברך באמצע הסעודה, וכן כשאוכל לפני הסעודה לא יברך, משום שיש פוסקים הסוברים שיש מחלוקת בין השיטות ולשיטתם לא יברך לפני הסעודה.

יא. יש אומרים שהשיטות שסוברים שפת הבאה בכיסנין הוא ממולא במיני מתיקה או נילוש במי פירות הם סוברים שרק השיטה שלהם היא פת הבאה בכיסנין, ושאר דברים ברכתם המוציא ובברכת המזון, אבל השיטה השלישית שסוברת שכל שכוססים נחשב פת הבאה בכיסנין, וודאי סוברת ששאר הדברים הם גם כן בכלל פת הבאה בכיסנין, שאם מה שכוססים זה משנה את הברכה לברכת בורא מיני מזונות, קל וחומר שאר הדברים.

#### נילוש במי פירות

יב. בדעת רש"י והרמב"ם שפת הבאה בכיסנין הוא פת הנילוש במי פירות, נחלקו הפוסקים מהו השיעור של המי פירות שצריך שיהיה בעיסה, שדעת השו"ע (קסח, ז) שאף אם מי הפירות מועטים כל שטעמו ניכר בעיסה נחשב נילוש במי פירות, ואילו דעת הרמ"א (נלכי משק סס) שצריך שיהיה הרבה מי פירות עד שכמעט יהיו העיקר, ואם אינו כן מברך המוציא וברכת המזון. יג. בדעת הרמ"א שצריך שהמי פירות יהיו עיקר נחלקו הפוסקים בהגדרתו, שדעת הב"ח (קס) והמהרש"ל שצריך שיהיה דבש יותר מקמח, אמנם דעת הט"ז (קס ז, והוצא גם צמח"צ סס לג) שכוונת הרמ"א שיהיה רוב בכמות הדבש נגד המים, וממילא יהיה ניכר טעם הדבש יותר מהקמח, (ועיין צמח"ל סס ד"ה והלכה וכו'), וכן פוסקים להלכה.

#### חלות מתוקות

יד. חלות מתוקות שעשויים מקמח ורוב מים ומעט מי פירות, אבל ניכר בהם היטב המתקות, י"א שלפי בני ספרד הנוהגים כדעת המחבר (קסח, ז) חלות מתוקות ברכתו בורא מיני מזונות, כיון שניכר המתקות אפילו שהרוב מים, ולדעת הרמ"א ברכתם המוציא כיון שהרוב מים, אמנם דעת הרבה פוסקים שגם לבני ספרד ברכתו המוציא כיון שעשוי לקבוע סעודה.

#### עוגת טורט

טו. עוגת טורט הוא בכלל השיטה השניה שנילוש במי פירות, אמנם כיון שיש בה הרבה ביצים וסוכר ושמן ועוד דברים, לדעת כל השיטות הוא בכלל פת הבאה בכיסנין, ואפשר לברך עליהם בתוך הסעודה לכו"ע, וכן כתב האג"מ (או"ח ג, לג), ועוד טעם כיון שזה בלילה רכה מאוד הוא דומה לטרוקנין שמבואר בשו"ע (קסח, טו) שברכתם מזונות, ויש סוברים (ספר נדבא כהלכה יא),

ז) ומדייק מדברי הפר"ח (יו"ד קיז, ו) בהלכות ציקול עכו"ס ומדברי האב"ז) שצטגות טורטו אינו מועיל קביעות סעודה, ולעולם מצד כורא מיני מזונות ועל המחיה, כיון שהיא צליה רכה ומעורב הכזה צי"ס ושא"ל דברים, אמנם להלכה אם קובע עליה סעודה מברך המוציא וברכת המזון, אכן יש בו מעלה שאין בזה מחלוקת, ולדעת כולם אם אינו קובע עליו סעודה ברכתו מזונות ועל המחיה.

#### **פת ממולא**

- טז.** בדעת רבינו חננאל שפת הבאה בכיסנין הוא פת ממולא, מבואר במשנ"ב (ס"ג, ו) שפ"ל כח) שגם בזה נחלקו המחבר והרמ"א בגדר הכמות הנצרכת למלא כדי שיחשב פת הבאה בכיסנין, ודעת המשנ"ב שצריך שיהיה ממולא הרבה וניכר הטעם חזק, אולם בשו"ע הרב (סדר נכנסת נהגין ז, ז) מבואר שאין צריך דווקא ממולא הרבה, רק שיהיה המילוי עיקר.
- יז.** כבתו הפוסקים (ט"ז ס"ג, כ, שו"ע הרב ס"ג ט, משנ"ב ס"ג מה) שדין זה הוא דוקא כשמכניסים את המילוי לפני האפייה, ונאפה יחד עם העיסה, אבל מילוי שהכניסו אחרי האפייה לא נחשב לפת הבאה בכיסנין.

#### **ממולא בבשר**

- יח.** בפשטות המילוי שקובע שברכתו בורא מיני מזונות הוא דוקא סוגים של מיני מתיקה, תבלינים או פירות וכדומה, אבל דברים שמלפתיים בהם את הפת כמו בשר וגבינה אינם נחשבים למילוי הגורם שברכת הפת היא בורא מיני מזונות, וכמו שמבואר בשו"ע (קס"ח, יז) שבמילוי של בשר וגבינה ברכתו המוציא, ונחלקו האחרונים בכוונת המחבר, שדעת הט"ז (ס"ג, ח) שהמחבר איירי רק בקובע עליהם סעודתו, אבל כשאוכל מעט אף שממולא בבשר וכדומה ברכתו בורא מיני מזונות, אולם דעת המג"א (ס"ג מד) שמילוי של בשר וכדומה נחשב לפת גמור, ורק מילוי של אגוזים דבש וכדומה הם גורמים שהפת אינו לשבוע רק לקינוח וברכתו בורא מיני מזונות, ולהלכה כתב בשו"ע הרב (ס"ג י) שהעיקר כדעת המג"א שברכתו המוציא וברכת המזון, וסיים שירא שמים לא יאכל מהם פחות משיעור קביעת סעודה, או שיאכלם תוך הסעודה, והמשנ"ב (ס"ג אל) כתב כדעת המג"א, וכתב שרק ברקיקים דקים שממולאים בבשר וכדומה שניכר שאינם לשובע רק באים לתענוג ברכתו בורא מיני מזונות.

#### **קורוסונים**

- יט.** קורוסונים [רוגלך העשויים מבצק של חלות בלי מילוי, ואחרי האפייה כשהם רותחים מכניסים אותם בתוך סיר עם סירופ רותח, שיקבל טעם מתוק] המנהג לברך עליהם בורא מיני מזונות ועל המחיה, ואם אוכל כשיעור קביעות סעודה מברך המוציא וברכת המזון, והטעם שמברך בורא מיני מזונות אף שהטעם נהיה אחרי האפייה, כיון שזה חלק מתהליך ההכנה, וכשעדיין הם טובלים אותם בסירופ רותח נחשב כאילו ממולא במיני מתיקה, אמנם אם שכחו להכניסם לסירופ ואחר כך חיממו שוב כדי להכניסו בתוך הסירופ יש סברא לומר שברכתם המוציא, כיון שכבר נגמר, ונהיה ברכתו המוציא, אינו מועיל מה שעושה אחר כך לשנות את הברכה, ואם כל רוגלה הוא בשיעור פחות מכזית, ומכניסים אותו לתוך סירופ רותח בכלי ראשון ברכתו בורא מיני מזונות ועל המחיה, כיון שהדין הוא בלחם שפחות מכזית שבישלו ברכתו מזונות ועל המחיה.

#### **וופלים**

- כ.** וופלים אינו בכלל פת הבאה בכיסנין, שאפילו אם אוכל יותר משיעור קביעות סעודה, מברך בורא מיני מזונות ועל המחיה, משום שהבצק דק מאד ואין עליו תורת לחם.

#### **קוגל אטריות**

- כא.** קוגל אטריות שמבשלים אטריות עם סוכר שמן וביצים ואחר כך אופים בתנור, נחשב כתבשיל וברכתו בורא מיני מזונות ועל המחיה, אף אם אוכל יותר משיעור קביעות סעודה, אולם דעת הגר"ש אלישיב שנחשב כפת הבאה בכיסנין כיון שאופים אותו בתנור אחרי הבישול, ואם אוכלים יותר משיעור קביעות סעודה ברכתו המוציא וברכת המזון.

#### **אוכל פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה**

- כב.** האוכל פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה, מבואר בשלחן ערוך (קס"ח, ז) שאם אוכל לשבוע אינו מברך, ואם אוכל לתענוג מברך, וכתב המשנה ברורה (צ"ה ס"ג ד"ה והלכה וכו') שעל כל הסוגים הנ"ל שיש בהם מחלוקת למעשה לא יברך כיון שזה תלוי במחלוקת, וכנ"ל, אמנם הנוהג לברך על כל ממולא במיני מתיקה כמו רוגלך לא הפסיד.
- כג.** אם מכין בשעת ברכת המוציא לפטור אפשר לסמוך שפוטור לכו"ע (צ"ה ס"ג קס"ח, ח ד"ה טעונים וכו' צ"ס החי אלס).

#### **שטרודל בשמחת תורה ובפורים**

- כד.** אצל רבוה"ק נהגו בטיש שמחת תורה ופורים שמביאים עוגת שטרודל באמצע סעודה, ונותנים לאחד שכבר בירך ברכת המזון שיוציא את כולם בברכה, ואם אין לו ממי לצאת למעשה יכול לברך לבד מזונות, כיון שזה גם גילוש במי פירות וגם ממולא.

#### **אוכל פת הבאה בכיסנין לפני הסעודה**

- כה.** האוכל פת הבאה בכיסנין לפני הסעודה, לא יברך על המחיה, כיון שיש אומרים שברכתו המוציא ממילא ייפטר בברכת המזון שיברך אחר כך (משנ"ב קע"ג, ז, וצ"ה ס"ג ד"ה נכך על וכו'), אמנם אם אכל וופלים או עוגת טורט, יברך על המחיה כיון שבהם



אין שום מחלוקת, וכולם מודים שברכתו על המחיה.

### **אוכל פת הבאה בכיסנין ושותה משקה**

**כו.** האוכל פת הבאה בכיסנין ושותה משקה, יש לדון מתי יברך על המשקה, והמנהג הוא לברך קודם ברכת בורא מיני מזונות, ואחר כך על המשקה, כפי הכלל שברכת בורא מיני מזונות קודמת לברכת שהכל, [והיה בענין הזה מו"מ של הלכה בעבר בין הגה"צ רבי נטע צינווירט זצ"ל להגה"ח רבי אפרים פישל רבינוביץ זצ"ל, שהגה"צ רבי נטע צינווירט זצ"ל צידד שבסוגי הפת הבא בכיסנין שיש בהם מחלוקת בין השיטות, יש לברך על המשקה לפני אכילת הפת הבאה בכיסנין, משום שכיון שלפי הצד שהוא פת, אם כן כשמברך בורא מיני מזונות נחשב שהוא כמו באמצע סעודה, ואין מברכים על המשקה באמצע הסעודה, ואכן היו מקומות שנהגו כן, אולם הגה"ח רבי אפרים פישל רבינוביץ זצ"ל צידד שכיון שאינו אוכל בתור קביעות אינו פוטר את המשקים, שגם בפת גופא אם אין אוכל בתור קביעות אינו פוטר (וכבר מוזכר דיון זה בתשובות מגדולי האחרונים עיין בשו"ת האלף לך שלמה, מהגר"ש קלוגר או"ת פז)].

### **כמה זה שיעור קביעות סעודה**

**כז.** כמות השיעור של קביעת סעודה, לדעת חלק מהפוסקים (מהר"ם בן חנינ (תוספת יו"ט עט:)) והפרח שושן (ג), הוצא צדק"א ס"ס על הסו"ע) הוא בשיעור שלוש או ארבע ביצים, שזה שיעור סעודה לענין עירוב תחומין, וזה שיעור אכילת פרס האמור בכל מקום, אולם לדעת רוב האחרונים (עיין שו"ע ס"ס קס"ט, יט) שאין השיעור ד' ביצים, אלא הוא שיעור שאדם רגיל קובע על זה סעודה, דהיינו ארוחת צהרים וארוחת ערב [והשיעור של ד' ביצים לענין עירובין, זה סעודת עניים אבל לא סעודה של אדם רגיל], ובמשנ"ב (ס"ס כד) כתב שלכתחילה ירא שמים יחוש לשיעור של ד' ביצים שלא לאכול כיון שי"א שזה כבר שיעור קביעות סעודה, אבל מצד הדין השיעור שאוכל כמות בשיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו סעודה, אף שהוא עצמו אינו שבע משיעור זה (סו"ע ס"ס), וההוראה המקובלת היא כפי השיעור של ארוחת צהרים וערב, והוא כ"ב ביצים.

**כח.** דעת השו"ע הרב (קס"ט, ה, וצדק צדק נהגין ז, ז) שאם אכל שיעור של כ"א ביצים אפילו לא שבע מהם מברך המוציא וברכת המזון, ואם אכל שיעור מששה ביצים ומעלה עד שיעור של כ"א ביצים אם לא שבע מהם מברך המוציא על כזית לחם אחר, ואם שבע מברך המוציא וברכת המזון, ואם אכל שיעור פחות מששה ביצים אם לא שבע מברך מזונות, ואם שבע מברך המוציא וברכת המזון, ואם אכל שיעור מארבע ביצים אם לא שבע מברך מזונות, ואם שבע מברך המוציא על כזית לחם אחר, ונבאגרות משה (ג, לח) כתב שלא מסתבר לומר כזה שצריך לאכול כזה שיעור גדול של כ"א ביצים, ולא אוכלים כל כך הרבה, ולכן כתב שיש לשער בכל מקום לפי אכילת אדם צנועין.

**כט.** זקן או נער שאכילתם מועטת בטבע חייבים בברכת המוציא ובברכת המזון אם אכלו שיעור שדרכם תמיד לקבוע על זה (ביה"ל קס"ט, ו ד"ה לע"פ וכו').

### **אם השיעור של ד' ביצים הוא בנפח והאם זה לפי הקמח**

**ל.** לפי השיטות ששיעור קביעות סעודה הוא ארבע ביצים, ויוצא שלמעשה שיעור כביצה בזמנינו לפי הגר"ח נאה הוא 57.6 סמ"ק, וארבע ביצים הם 230.4 סמ"ק, ומשיעור זה יש לחוש שנחשב קביעות סעודה, אמנם יש לדון האם השיעור צריך שזה יהיה מהקמח.

**לא.** בכל שיעורי תורה של כזית לענין ברכה אחרונה וכדומה משערים במידות נפח, ולא את המשקל, והיינו שכזית פירושו גדול נפח של זית, ולא משקל ששוקל כזית, וגם לענין פת שתפחה כיון שהפת מתחילת ברייתה היא חיטה, ועל ידי הלישה היא תופחת בגודל שהוא יותר מתחילת ברייתה משערים לפי הכמות שהיא עכשיו אחרי התפיחה (במשנ"ב (תפ"ג) כתב שמעריס צפת כמו שהיא, ואף צפת שמלחא בלחמיים, הכל מאטרף לשיעור כזית מלח, ובשעה"ל (ס"ס ז) כתב שהוא הדין לענין צדקת המזון צפת ספוגית שמעריס כפי מה שהיא, ומעריס צפת מלח (רי, א) כתב צדקת הזרע אמת שפת סופגנית אינה משתערת כמו שהיא, שאין האוורים שבה נרגשים, והאחרונים האריכו ליישג דבריו, וכן נקטו הפוסקים למעשה לשיער לפי הנפח, ולא לפי המשקל (עיין חזו"א עוקצין ג, ז, וזאת הדרכה כה, א צדקת הגר"ז אויערבאך, והגר"ש אלישיב).

**לב.** לשיעור הנפח לשיעור קביעות סעודה אלו הנוהגים כפי השיעור של ארוחת צהרים ואחרות ערב, מצרפים לשיעור זה את כל הפת עם התוספות של המים ותבלינים והמילוי, ואלו המחמירים כפי השיעור של ארבע ביצים [כמו שכתב המשנ"ב ב שירא שמים יחמיר כך], משערים שיעור ארבע ביצים של קמח בלבד ללא שום תוספת, ולפי"ז בעוגת טורט אפשר לאכול ארבע ביצים לכתחילה כיון שאין בה ארבע ביצים מהקמח, ולענין צירוף המילוי לענין ברכה אחרונה יבואר בהמשך.

### **לעילוי נשמת**

**הרה"ח ר' מרדכי בן הרה"ח ר' יעקב ז"ל**

**קורנפלד**